

UNIVERZITET U NOVOM SADU



*Izdavač*  
FILOZOFSKI FAKULTET, NOVI SAD

*Za izdavača*  
Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš, dekanica

*Uređivački odbor*

dr Milivoj Alanović, dr Aleksandra Blatešić, dr Mihajlo Fejsa, dr Vladimir Gvozden, dr Bojana Kovačević Petrović, dr Lazar Milentijević, dr Nataša Milićević, dr Katalin Ozer, dr Milica Pasula, dr Zoran Paunović, dr Virdinija Popović, dr Anžela Prohorova, dr Bolgarka Sabo Laki, dr Laura Spariosu, dr Gordana Štrbac, dr Eva Toldi, dr Nevena Varnica, dr Ivana Živančević Sekeruš.

*Inostrani članovi Uređivačkog odbora*

dr Florina-Marija Bačila (Temišvar), dr Luka Badini Konfalonijeri (Torino), dr Balaž Geza (Budimpešta), dr Karmen-Čerasela Darabuš (Baja Mare), dr Boris Dudaš (Rijeka), dr Ksenija Đorđević Leonar (Monpelje), dr Emilio H. Galjardo-Saborido (Sevilja), dr Renate Hansen-Kokorus (Grac), dr Valerio Kordiner (Roma), dr Eva Kovolik (Hale-Vitenberg), dr Ljudmila Liptakova (Prešov), dr Marija Negroni (Buenos Ajres), dr Agneš Klara Pap (Budimpešta), dr Antonio Romano (Torino), dr Ana Samardžić (Poznanj), dr Egor Sartakov (Moskva), dr Marian Sloboda (Prag), dr Đurđa Strsoglavac (Ljubljana).

*Glavni i odgovorni urednik*  
dr Tamara Valčić Bulić

*Zamenica urednika*  
dr Jasna Uhlarik

*Sekretar redakcije*  
Dejana Trifković

*Tehnički sekretar*  
Igor Lekić

*Lektori*

Uredništvo, Tomislav Bukatarević, Venke Tanenberg Turković

*Recenzenti*

dr Tijana Balek, dr Mirjana Daničić, dr Borislava Eraković, dr Radoslav Eraković, dr Vladislava Gordić Petković, dr Zorica Hadžić Radović, dr Miloš Jocić, dr Viktorija Krombholz, dr Maja Krstić, dr Ana Makišova, dr Jelena Marićević Balać, dr Željko Marković, dr Željko Milanović, dr Lazar Milentijević, dr Sanja Ninković, dr Srđan Orsić, dr Sanja Paripović-Krčmar, dr Stefana Paunović-Rodić, dr Diana Popović, dr Olivera Radulović, dr Mirna Radin Sabadoš, dr Kristina Stevanović, dr Nenad Tomović, dr Radoslava Trnavac, dr Nevena Varnica, dr Sonja Veselinović, dr Nebojša Vlaškalić, dr Dušanka Vujović, dr Mirjana Zarifović Grković.

*Publisher*

FACULTY OF PHILOSOPHY IN NOVI SAD

*For the publisher*

prof. Dr. Ivana Živančević Sekeruš, Dean

*Editorial Board*

Dr. Milivoj Alanović, Dr. Aleksandra Blatešić, Dr. Mihajlo Fejsa, Dr. Vladimir Gvozden, Dr. Bojana Kovačević Petrović, Dr. Lazar Milentijević, Dr. Nataša Milićević, Dr. Katalin Ozer, Dr. Milica Pasula, Dr. Zoran Paunović, Dr. Virđinija Popović, Dr. Anžela Prohorova, Dr. Bolgarka Sabo Laki, Dr. Laura Spariosu, Dr. Gordana Štrbac, Dr. Eva Toldi, Dr. Nevena Varnica, Dr. Ivana Živančević Sekeruš.

*Foreign members of the Editorial Board*

Dr. Florina-Maria Băcilă (Timișoara), Dr. Luca Badini Confalonieri (Turin), Dr. Valerio Cordiner (Rome), Dr. Carmen-Cerasela Dărăbuș (Baia Mare), Dr. Boris Dudaš (Rijeka), Dr. Ksenija Đorđević Léonard (Montpellier), Dr. Balázs Géza (Budapest), Dr. Emilio J. Gallardo-Saborido (Seville), Dr. Renate Hansen-Kokorus (Graz), Dr. Eva Kowollik (Halle-Wittenberg), Dr. Ľudmila Liptáková (Prešov), Dr. Maria Negroni (Buenos Aires), Dr. Ágnes Klára Papp (Budapest), Dr. Antonio Romano (Turin), Dr. Ana Samardžić (Poznań), Dr. Egor Sartakov (Moscow), Dr. Marián Sloboda (Prague), Dr. Đurđa Strsoglavac (Ljubljana).

*Editor-in-chief*

Dr. Tamara Valčić Bulić

*Vice-editor*

Dr. Jasna Uhlarik

*Assistant to the Editors*

Dejana Trifković

*Editorial Secretary*

Igor Lekić

*Proofreading*

Editors, Tomislav Bukatarević, Wenke Tannenberg-Turković

*Reviewers*

Dr. Tijana Balek, Dr. Mirjana Daničić, Dr. Borislava Eraković, Dr. Radoslav Eraković, Dr. Vladislava Gordić Petković, Dr. Zorica Hadžić Radović, Dr. Miloš Jocić, Dr. Viktorija Krombholc, Dr. Maja Krstić, Dr. Anna Makišová, Dr. Jelena Marićević Balać, Dr. Željko Marković, Dr. Željko Milanović, Dr. Lazar Milentijević, Dr. Sanja Ninković, Dr. Srđan Orsić, Dr. Sanja Paripović-Krčmar, Dr. Stefana Paunović-Rodić, Dr. Diana Popović, Dr. Olivera Radulović, Dr. Mirna Radin Sabadoš, Dr. Kristina Stevanović, Dr. Nenad Tomović, Dr. Radoslava Trnavac, Dr. Nevena Varnica, Dr. Sonja Veselinović, Dr. Nebojša Vlaškalić, Dr. Dušanka Vujović, Dr. Mirjana Zarifović Grković.

UDC 80/82(082)

UNIVERZITET U NOVOM SADU

**ZBORNİK ZA JEZIKE I KNJIŹEVNOSTI FILOZOFSKOG  
FAKULTETA U NOVOM SADU**

Broj 13

NOVI SAD, 2023.

UDC 80/82(082)

UNIVERSITY OF NOVI SAD

**THE JOURNAL FOR LANGUAGES AND LITERATURES OF THE  
FACULTY OF PHILOSOPHY IN NOVI SAD**

Volume 13

NOVI SAD, 2023.

## REČ UREDNIKA

Ovaj, trinaesti broj časopisa *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta* donosi osamnaest naučnih i preglednih radova, još više nego prethodni. Tendencija porasta broja priloga dokaz je rastućeg interesovanja za naš časopis, dinamične politike uređivanja i najzad, brige za mlade saradnike.

I u ovom, trinaestom broju, brojniji su radovi koji obrađuju književne teme, ali se između njih i jezičkih radova može uočiti i niz tematsko-motivskih preplitanja. Stoga smo u redosledu predstavljanja radova nastojali da teme i motive povežemo prema njihovoj srodnosti.

Prvi segment čine prilozi koji na različite načine prikazuju žene i njihovu delatnost. Inspirativne kao žene autorke pojavljuju se Paulina Label Albala i njen pogled na obrazovanje žena, kroz autorkino svedočanstvo o poteškoćama s kojima su se žene susretale na univerzitetima početkom 20. veka (Tatjana Kličković), kao i književnica Isidora Sekulić čija je kritička delatnost o Lazi Kostiću predmet drugog rada (Mladen Đuričić). Slede prilozi u kojima je istraživačka pažnja usmerena na životne priče ženskih likova. Dok je seoska devojka Bulka Veljka Petrovića kao ličnost razapeta između salašarskog i varoškog života (Tanja Kojić), Jefimija (zvana Divče) Igora Bojovića suočena je s potlačenošću i muškim nasiljem u patrijarhalnoj divljini kojoj pripada (Luka Nikolić). Muško-ženski odnosi u proznom opusu M. Pavića sagledavaju se kroz prizmu erotskog, telesni kôd se pritom povezuje sa tekstualnim, te dolazi i do postmodernističke erotizacije književnosti same (Jovana Todorović).

Dva rada posvećena su načinima iskazivanja ironije, kako u književnosti kroz manifestaciju ironijske svesti u Volterovom *Kandidu* (Saška Todorov), tako i u jezičkoj slici sveta kroz postupak eufemizacije u tekstovima srpske u ruske elektronske štampe (Nataša Kozomora).

Sledeći blok priloga u celini pretežno je posvećen pitanjima granica između stvarnosti i fikcije, fantastičnom, natprirodnom, čudesnom... Dok je prvi rad u ovom nizu posvećen Paviću, Puškinu i poetičkim sličnostima njihova dva dela (Bojan Rajević), u drugom se razmatra iracionalnost kao jedna od izraženih crta ruskog nacionalnog karaktera na primeru glagola *оценить* i *озарить* (Anžela Prohorova). U radu posvećenom baroknom epu *Boj zmaja sa orlovi* ukazuje se na hibridnost ovog epa, na prisustvo odlika mnogih proznih i pesničkih vrsta, pa i na elemente fantastike u njemu (Marija Cvetičanin). Komparativna analiza formalnih i stilskih obeležja dve verzije Mopasanove novele „Orla“ svedoči o intenziviranju fantastičnog elementa u drugoj verziji (Jelena Janković). Drama Todora Manojlovića *Nahod Simeon*, proučava se u svetlu narodne legende o nahočetu, ali i sličnosti i razlika s mitom o Edipu, kao i sa nekim drugim izvorima (Emilija Popović). Pekićeve povest „Čudo u Siloamu“

бољег решења. Другим речима, ако је иронија сама по себи узнемирујућа и чини живот неудобним, уништавајући илузије на којима смо темељили своју свест, она ипак оваплоћује њену динамичност, тј. свест онакву каква заиста јесте. А говорити о иронији значи говорити о одређеној свести која прожима читаво књижевно дело.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Волтер. (2010). *Кандид*, прев. Предић, М. Београд: Новости.  
 Voltaire. (1998). *Candide*. Paris: GF Flammarion.  
 Eggs, E. (2009). Rhétorique et argumentation : de l'ironie. *Argumentation et Analyse du Discours 2*. Преузето 30.09.2018, са <http://aad.revues.org/219>  
 Živković, D. (ured.) (1986). *Rečnik književnih termina*. Београд: Nolit.  
 Јанкелевич, В. (1989). *Иронија*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.  
 Hamon, P. (1996). *L'ironie littéraire. Essai sur les formes de l'écriture oblique*. Paris: Hachette supérieur.  
 Hutcheon, L. (1978). Ironie et Parodie : Stratégie et Structure. *Poétique : Revue de Theorie et d'Analyse Litteraires*, 9.36, 467–477.  
 Džakula, B., Marić, S., Pavlović, M. B., & Nastev, B. (1978). *Francuska književnost. Knj. 2 (od 1683. do 1857.)*. Sarajevo: Svjetlost. Београд: Nolit.

Saška I. Todorov

#### SIGNALS OF IRONY IN VOLTAIRE'S *CANDIDE*

##### Summary

In the first instance, the present study takes into consideration the main features of irony and defines it as a particular type of communication, as an instrument in the fight against social injustice and as a way to awaken the light of human minds. Also, starting from the premise that the signals of irony aren't universal but fundamentally attached to the writer's style itself, i.e. to his ethical sensibility and his vision of the world, we offer in this article an overview of Voltaire's ironic conscience and the very means by which the writer expresses it in *Candide*. In other words, the principal focus of our study is on the stylistic features of the text which hide a certain effect of irony and which are used by Voltaire in order to criticize many segments of society of his time and, in turn, humankind as a whole.

Key words: irony, parody, satire, figures of speech, Voltaire

Наташа Н. Козомора  
 Универзитет у Новом Саду  
 Филозофски факултет  
 Студенткиња докторских студија  
 natasa.kozomora@ff.uns.ac.rs

УДК: 811.163.41'373.49  
 811.161.1'373.49  
 doi: 10.19090/zjik.2023.91-102  
 оригинални научни рад

#### О ЕУФЕМИЗМИМА У РУСКОЈ И СРПСКОЈ ШТАМПИ

**САЖЕТАК:** Овај рад се бави еуфемизмима у руском и српском језику. На изабраној грађи из руске и српске електронске штампе у раду се утврђују њихове формално-језичке и лексичко-семантичке особине. Примењује се контрастивни метод у циљу утврђивања сличности и разлика у поступку еуфемизације у двама језицима. Теоријски оквир представљају истраживања о еуфемизмима Е. П. Сеничкине, као и В. П. Москвина, Д. Н. Шмељова, Л. П. Крисина и др.

**Кључне речи:** еуфемизми, руски језик, српски језик, формално-језичка обележја, семантичка обележја

#### 1. УВОД

Еуфемизми су речи или изрази који се употребљавају уместо других речи или израза који су из одређених разлога непријатни или непожељни<sup>1</sup> (Малый академический словарь<sup>2</sup>). У *Речнику лингвистичких термина* Д. Е. Розентаља и М. А. Тељенкове (1985) еуфемизми се дефинишу као ублажено изражавање уместо грубог. Термин *еуфемизам* води порекло од грчке речи *euphemismos*, настале од речи *eu* у значењу 'добро' и *phemi* у значењу 'говорим' (Розентал & Теленкова 1985).<sup>3</sup> Према Е. П. Сеничкиној (2022: 15) еуфемизме одликују четири основна обележја: негативни денотат, семантичка неодређеност, ублажавање денотата у поређењу са речју или изразом који га замењује и формални карактер ублажавања денотата, због чега адресат може лако да разуме о чему говори адресант. Сеничкина истиче да негативни денотат подразумева да предмет, појава или обележје који се подвргава еуфемизацији обавезно има негативно значење и

<sup>1</sup> Превод цитиране литературе у овом раду је наш.

<sup>2</sup> У раду је коришћена електронска верзија речника која је доступна на интернет страници: <https://dic.academic.ru/>.

<sup>3</sup> Овај извор коришћен је у електронској верзији на интернет страници: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/fc/slovar-221.htm#zag-1852>.

управо због тога се употребљава еуфемизам који ће га ублажити и спречити његово номиновање, док се семантичка неодређеност односи на језичку природу еуфемизама. То су углавном речи општег, неутралног значења, за разлику од негативне експресивне номинације која се еуфемизмима прикрива. Формално ублажавање денотата је важно јер еуфемизам мора да буде очигледан, што значи да саговорнику денотат и његова негативна оцена морају да буду лако уочљиви. Сеничкина издваја и два додатна обележја еуфемизма, а то су специфичност афикса и обележје индиректне номинације (Сеничкина 2022: 18).

В. П. Москвин (2007) еуфемизме дефинише ослањајући се на античка учења о реторици и стиловима изражавања и сматра да је циљ еуфемизације постизање учтивости у говору према сабеседнику и другим учесницима комуникације. Еуфемизми настају у циљу испуњавања захтева да речи и изрази буду прикладни ситуацији у којој се одвија комуникација, што он назива *ситуативном прикладношћу / неприкладношћу* (Москвин 2007: 66). Д. Н. Шмелёв (1977) еуфемизме дефинише као речи или изразе који у одређеним условима служе за замену ознака које су према мишљењу и оцени говорника непожељне, не сасвим пажљиве или сувише грубе. Аутор истиче да међу еуфемизмима треба разликовати (1) устаљене изразе који се широко употребљавају међу говорницима језика и могу да се назову одређеном врстом синонима речи које замењују (нпр. *задерживаться* уместо *опаздывать*), и (2) ауторске еуфемизме, које формира говорник у конкретној ситуацији да би избегао изговарање негативног, увредљивог или непожељног садржаја (Шмелёв 1977: 200). М. Л. Ковшова (2007) поред етикецијске, емоционално-психолошке, естетске, општекултурне и експресивне функције еуфемизма додаје и обележје говорног чина. Илокутивни део еуфемизма као говорног чина представља свесна замена речи које су грубе или непријатне за саговорника ублаженим и пријатнијим речима, док се перлокутивни део огледа у повољном утицају ублаженог говора на саговорника (Ковшова 2007: 36). Еуфемизме можемо да посматрамо и као језички феномен, када су део лексикологије и синтаксе, али и као реторичку фигуру и троп, у чему се приближавају поетици и реторици (Матијашевић 2019: 195).

## 2. ФОРМАЛНО-ЈЕЗИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ЕУФЕМИЗАМА

Предмет овог истраживања су еуфемизми у руској и српској штампи. Грађу чини по 100 примера употребе разматраних речи у руском и српском језику, а циљ рада је да се представе језичка средства којима се они граде и тематске области у којима се најчешће употребљавају у корпусу, што ће бити и критеријум класификације издвојених примера. Истраживање је засновано на језичком

материјалу доступном у електронским верзијама руских и српских дневних новина *Аргументы и факты* и *Danas*<sup>4</sup>. Иза сваког примера у раду наведене су речи или изрази који се у конкретном примеру замењују еуфемизмима.

### 2.1 СТИЛИСТИЧКА СРЕДСТВА ЕУФЕМИЗАЦИЈЕ

У функцији еуфемизама у руском и српском језику често се употребљавају реторичке фигуре, као што су метафора, метонимија, синегдоха, мејоза, литота, металепа, иронија и др.<sup>5</sup> У примерима из корпуса срећу се следеће стилске фигуре:

#### 2.1.1 Метафора

1. *Однако настоящая буря* началась, когда Элла Памфилова предоставила слово адвокату бывшей жены кандидата Артему Игнатенко. [*настоящая буря* = *ссора, конфликт*]

2. *С учётом того, сколько сложных проблем в нашей собственной стране, было бы разумным не лезть туда с советскими «рецептами спасения».*<sup>6</sup> [*рецепты спасения* = *плохие советы*]

3. *Што се тиче медијске ситуације, у извештају се наводи да је „слика стања у Србији сива“.* [*сива* = *лоша*]

#### 2.1.2 Литота

4. Украинская пропаганда в основном говорила нам **неправду**. [*неправда* = *ложь*]

5. Зашто људи верују у **неистине**, завере, гласине, измишљотине, па и у голе лажи и наге будалаштине? [*неистина* = *лаж*]

<sup>4</sup> Примери који се у тексту рада наводе такође су преузети из наведених дневних новина, чије се приступне адресе наводе у Изворима. Због ограниченог простора у раду нису представљени сви примери из корпуса, већ је изабран одређен број у циљу илустрације наведених тврдњи.

<sup>5</sup> О стилским фигурама у функцији еуфемизама у српском језику в. Ковачевић 2006: 193–226.

<sup>6</sup> У овом примеру употребљена је метафора у речи „рецепт“, а израз у целини „рецепт спасения“ у датом примеру представља антифразу.

## 2.1.3 Антифраза

6.«Трезвые, наврное, парни», – заметил автор ролика. [трезвые = пьяные]

7. Иако је и Данас покушао да сазна шта то СНС замера социјалистима, на наше позиве и поруке, Јованов, али и неки други напредњаци једноставно су се, по старом „добро“ правилу СНС, оглушили. [добро = лоше]

## 2.2 ЛЕКСИЧКА СРЕДСТВА ЕУФЕМИЗАЦИЈЕ

2.2.1 У обама језицима уочен је значајан број примера у којима се у функцији еуфемизама употребљавају речи и изрази општијег и неутралнијег значења у односу на оне које имају негативну експресију и због тога се замењују. Овде се у својству еуфемизама употребљавају лексеме које имају шири семантички опсег и неодређеније значење у односу на замењену. Овакве речи и изразе Сеничкина назива речима *смањеног нивоа конкретности* (Сеничкина 2022: 70). У истраживању експресивизације и еуфемизације у српском језику С. Ристић (2002: 176) наводи управо ова језичка средства као најчешћа у стварању еуфемизама у масовним медијима, која из стилских, прагматичких, или из разлога политичке манипулације замењују појмове или друге језичке јединице које су су у одређеној ситуацији непримерене, непожељне, неоствариве или непостојеће.

8. И стратегия борьбы с этой бедой понятна: рост доходов *малоимущих* граждан должен обгонять рост зарплаток всех остальных, а не наоборот. [малоимущие = бедные]

9. Президент РФ Владимир Путин, в свою очередь, подчеркнул, что в настоящее время российская сторона внимательно следит за ситуацией в Афганистане, однако вмешиваться в *конфликт* не собирается. [конфликт = военное столкновение]

10. Српска листа осудила је као провокацију данашњу акцију припадника Безбедносних снага Косова који су како се наводи, под изговором борбе против корона вируса оклопним возилима „узнемиравали“ Србе који живе јужно од Ибра [узнемиравати = физички нападати, малтретирати].

11. У оваквој, неиздрживој ситуацији, у неравноправној трци са „*подобним*“ медијима, они независни тешко могу да опстану. [подобни = послушни према власти]

12. Грађани ће тек да виде када те „*ствари*“ стигну на наплату. [ствари = лоши поступци]

2.2.2 У својству еуфемизама у руском и српском језику продуктивну групу чине позајмљенице. Ово истраживање показује да се позајмљенице често употребљавају да би се ублажио негативни денотат појава које изазивају страх, као што су ратови, епидемије, болести, сиромаштво и сл, као и да би се спречило изазивање непријатности према адресату.

13. *Инцидент* произошёл во время заключительной фазы украинско-британских учений «Казацкая булава-2021». [инцидент = столкновение, конфликт]

14. Напомним, Трамп назвал вывод сил НАТО из Афганистана катастрофически некомпетентным и призвал действующего главу Белого дома уйти в отставку. [некомпетентный = плохой]

15. Упадёт качество топлива, появятся регионы, где бензин окажется в *дефиците*, последуют новые скачки цен. [дефицит = недостача]

16. Пајтић тврди: „Ко год се усуди да тај договор прекрши, треба да буде *стигматизован* од стране свих опозиционара“. [стигматизован = осуђен]

17. У првом и једином истраживању рађеном на тему положаја жена из *маргинализованих* група током пандемије више од пет стотина испитаница са подручја Војводине пружило је податке о томе како су преживљавале у том периоду. [маргинализован = запостављен, занемарен]

18. Суд је већ једном установио да су се десиле бројне *нерегуларности*, и да постоји буквално преко стотину доказа које су прикупили грађани и опозициони политичари о нерегуларностима и превари само у једном граду. [нерегуларности = (намерни) пропуст, грешка]

## 2.3 МОРФОЛОШКО-СИНТАКСИЧКА СРЕДСТВА ЕУФЕМИЗАЦИЈЕ

2.3.1 Еуфемизми у руском и српском језику граде се и уз помоћ афикса, махом је реч о префиксу *не*<sup>7</sup> (рус. *невеликий, небольшой, немногие*; срп. *неистина, нездрав*). Ова група лексике је мање продуктивна у српском<sup>8</sup> него у руском језику, али у обама језицима постоји, што потврђују и примери из корпуса. У руском језику функцију еуфемизама могу да врше и сложенице које у првом делу садрже лексему за ублажавање значења у целости (нпр. *малоинтересный, малообеспеченность*). Важно је напоменути да у оваквим случајевима у грађењу

<sup>7</sup> Основно значење овог префикса је негација. Шире о негацији у српском језику са освртом на стање у руском и неким другим словенским језицима в. Грицкат 1961: 115–136.

<sup>8</sup> О придевима са префиксом *не*- у српском језику в. Стијовић 1983: 124–128.

еуфемизама врло често удружено делују граматичка и стилистичка средства, као, на пример, код придева *невысокий* (уместо *низкий*), где се „спајају“ префиксална морфема *не-* и реторичка фигура литота.

19. *При этом парламентарий выразил мнение, что Трампу будет нелегко победить на следующих выборах, в связи с чем прогноз Круза весьма спорен, а говорить о будущих санкциях против российского газопровода преждевременно.* [нелегко = трудно]

20. *Горбачёв высказался о «невысоком», по его мнению, проценте голосов, поданных за Ельцина.* [невысокий = низкий]

21. *Именно поэтому они невелики и малоинтересны.* [невелики = малы и малоинтересны = неинтересны]

22. *Верујем исто тако и да је још једна у низу његових неистина да он не иде на одмор.* [неистина = лаж]

23. *Иако наши саговорници истичу да су такви финансијски „пакети“ добродошли, нарочито у доба кризних ситуација, попут актуелне пандемије корона вируса, они упозоравају на снажно изражене „недемократске“, односно аутократске праксе у овом региону које се не могу отклонити економским улагањима.* [недемократске = аутократске]

2.3.2 Синтаксичка средства еуфемизације подразумевају негацију читавог исказа или неког његовог дела, уз евентуално додавање уметнутих речи којима се ублажава значење.<sup>9</sup>

24. *Далеко не все при аресте вели себя достойно.* [далеко не все = мало]

25. *Глава МИД Украины не без раздражения заметил, что когда украинцы ехали в Непал, они «не интересовались отношениями с украинским государством и его поддержкой», а затем стали требовать помощи.* [не без раздражения = с раздражением]

26. *Али данашња ситуација је далеко од онога што се назива нормалним, каже за Данас Атила Ара-Ковач [...]* [далеко од онога што се назива нормалним = ненормално]

27. *Једини одговор који смо добили био је „и није баш све тако како прича Триван“.* [и није баш све како прича Триван = мало је или ништа није онако како прича Триван]

<sup>9</sup> О статусу категорије „умекшавања“ у руском језику в. Мирић 2007: 355–364.

### 3. СЕМАНТИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ЕУФЕМИЗАМА

Када је реч о тематским областима у којима се највише срећу еуфемизми, то су углавном друштвено осетљиве теме или појаве, које већина друштва не одобрава и осуђује (пороци, кривична дела и други неморални поступци), и појаве које изазивају страх, као што су болест, смрт, ратови, елементарне непогоде и сл. У писаном изражавању еуфемизми се врло често употребљавају у циљу избегавања непријатности, која може бити последица употребе увредљивих речи или експлицитног изражавања негативних особина некога или нечега, а ова мотивација је присутна у различитим друштвеним сферама, као што су економија, политика, различита социјална питања и др. (Сеничкина 2022: 61–66). Њима се могу додати и тематске области које је у истраживању еуфемизама руског и српског језика издвојила Ј. Матијашевић, а то су области које код човека могу да изазову страх, као што су у оквиру празноверја натприродна бића; затим смрт, болест, области које спадају у тамне стране живота, попут људских порока и осталих облика друштвено неприхватљивог понашања, док трећу групу чине еуфемизми настали из захтева друштвене етикеције (Матијашевић 2019: 201). У раду о проучавању еуфемизама у дескриптивним речницима српског језика М. Стојановић (2021) указује да еуфемизми, осим своје примарне улоге да замене табуисане речи, као и поједине речи и изразе који се из културолошких разлога сматрају неприкладним, имају широку употребу и у означавању рањивих, социјално угрожених група, када еуфемизација прелази у поље политичке коректности (Стојановић 2021: 231), што је потврдило и ово истраживање.

На основу анализе корпуса издвојено је неколико сфера употребе еуфемизама.

#### 3.1 РАТ И ТЕРОРИЗАМ

28. *Алжир несколько дней назад обвинил Марокко в «поддержке» двух террористических движений ДАК и «Рашид», действующих на алжирской территории.* [поддержка = содействие]

29. *Запрещенное в России движение «Талибан» не согласится с тем, что афганская провинция Панджшер может остаться вне его контроля, сообщает телеканал AlJazeera.* [движение = террористическая организация]

30. *Талибани су та два напада описали као одвојене инциденте, иако су информације о оба веома итуре.* [инциденти = оружани сукоби]

31. Уместо примања избеглица, рекао је да „морамо учинити све у својој моћи“ да унапредимо **ситуацију** у Авганистану. [ситуација = оружани сукоб, нестабилно државно уређење]

### 3.2 СПОЉНА И УНУТРАШЊА ПОЛИТИЧКА ПИТАЊА

32. Пресс-секретарь президента РФ Дмитрий Песков заявил, что нюансы таких переговоров в публичную плоскость выносить «не принято». [не принято = неприлично]

33. Но вот включение Чехии в список «**недружественных стран**» я бы всё-таки отнёс к дипломатической успешности нашего МИДа. [«недружественная страна» = враждебная страна]

34. Шта, ако је уједињење СПАС-а и СНС, био начин да се **пацификује** Шапићева странка која је јачала. [пацификовати = ослабити]

35. Извештаји Европске комисије о Србији И ЦГ **неће бити позитивни**. [неће бити позитивни = биће негативни]

36. Дакле, обратите се АЛИМСС за проверу информација и питајте их зашто износе „**неистине**“ на свом званичном сајту. [неистине = лаж]

### 3.3 ДРУШТВЕНО ОСЕТЉИВА ПИТАЊА

37. Већ сејчас из-за несовершенств системы **дети с особенностями здоровья** или развития часто не учатся очно в школах, а переходят на домашнее обучение. [дети с особенностями здоровья = умствено отсталые и физически дефективные дети]

38. Ада живи у градићу у Северној Осетији, са оцем, породичним деспотом са повременим неуролошким грчом шаке (разумете метафору: када ухвати нешто, не пушта) и млађим братом за којег нисам био сигуран да ли је **слабоуман** или је његово понашање, једноставно, једна од последица одрастања у градићу у Северној Осетији. [слабоуман = интелектуално заостао]

39. У првом и једином истраживању рађеном на тему положаја жена из **маргинализованих** група током пандемије више од пет стотина испитаница са подручја Војводине пружило је податке о томе како су преживљавале у том периоду. [маргинализоване групе = занемарене, социјално угрожене групе]

### 3.4 ЕКОНОМСКА СФЕРА

40. 17 июня премьер-министр СССР Павлов сообщает о рекордном **дефиците** союзного бюджета (39 млрд руб. за 5 месяцев). [дефицит = снижение]

41. Професор на ФЕФА факултету у Београду Горан Радосављевић рекао је да ће бити добро ако тим новцем буду могли да се отплате скупи кредити, а да ће добро доћи и за финансирање буџетског **дефицита** који ће износити неколико милијарди евра, уколико таква могућност буде постојала. [дефицит = умањење, пад]

42. Истакао је да истовремено, кеш и потрошачки кредити становништву расту пет пута брже него стамбени кредити, што је „**забрињавајуће**“. [забрињавајуће = лоше]

### 3.5 НЕЗАКОНИТО И ДРУШТВЕНО НЕПРИХВАТЉИВО ДЕЛОВАЊЕ

43. Суть всех мер должна свестись к одному: сделать историю с коррупцией непривлекательной. То есть забирать больше, чем чиновник «**заработал**», и наказывать жёстче. [заработать = незаконно приобрести]

44. Почему начальники «**не замечают**» воровство подчинённых? [не замечать = поддерживать, скрывать]

45. Анализа показује и да се приликом извештавања или коментарисања **фемцида** изражава веће жаљење, брига или љутња ако је убијена жена имала дете или децу. [фемцид = убиство особе женског пола]

## 4. ЗАКЉУЧАК

У овом раду направљен је краћи преглед еуфемизама у руском и српском језику. Анализа је спроведена са два циља, а то су утврђивање језичких карактеристика еуфемизама и семантичког окружења у којем се они употребљавају. Утврђено је да средства за грађење еуфемизама могу да припадају свим језичким нивоима. На морфолошком нивоу реч је о употреби одређених афикса, пре свега префикса *не-*, а на лексичком плану у функцији еуфемизама користе се позајмљенице или десемантизоване речи неутралног и општијег значења од оних које се замењују. На синтаксичком нивоу еуфемизација се постиже ублажавањем целог исказа помоћу негације, уметнутим речима и изразима, док се на стилистичком нивоу у функцији еуфемизама употребљавају реторичке фигуре, попут метафоре, метонимије, синегдохе, мејозе, литоте и др.

На основу статистичке заступљености одређеног формално-језичког модела утврђено је да је у руском и српском језику у поступку грађења еуфемизама најзаступљенија употреба речи ширег и неодређенијег семантичког опсега у односу на замењену реч или израз (више од 50%).

У раду се даје приказ тематских области у којима се срећу еуфемизми на корпусу руске и српске електронске штампе, па је тако утврђено да су еуфемизми карактеристични за различите друштвене области попут политике, дипломатије, ратова и сукоба између држава, али и криминала и других незаконитих делатности. У језичкој пракси постоји тенденција да се ублаже и социјална питања у вези са осетљивим категоријама становништва, као што је положај жена, деце, егзистенцијално угроженог становништва, старије популације и сл. Анализа је показала да су у руском и српском језику средства за грађење еуфемизама, као и тематске области у којима се они најчешће употребљавају, врло слична. Разлике су најочљивије на морфолошком плану јер је употреба афикса у циљу ублажавања значења, и то пре свега префикса *не-*, карактеристичнија за руски језик него за српски. Сprovedена анализа показује да је еуфемизација у руској и српској штампи најчешће мотивисана прикривањем негативних чињеница или негативне експресије у циљу постизања политичке коректности, затим, избегавањем експлицитног навођења неповољних чињеница у циљу манипулације јавним мњењем, као и заштитом социјално угрожених друштвених група.

## ИЗВОРИ

- Евгеньева, А. П. (1985–1988). *Словарь русского языка в четырех томах*. Москва: Русский язык. Преузето 17.10.2022, са <https://dic.academic.ru/contents.nsf/mas/>
- Розентал, Д. Э., & Теленкова, М. А. (1985). *Словарь справочник лингвистических терминов*. Москва: Просвещение. Преузето 16.09.2023, са <http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/fc/slovar-221.htm#zag-1852>
- Аргументы и факты*. Преузето 22.10.2022, са <https://aif.ru/>
- Danas*. Преузето 20.10.2022, са <https://www.danas.rs/>

## ЛИТЕРАТУРА

- Грицкат, И. (1961). О неким проблемима негације у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог*, 25, 115–136.
- Ковачевић, М. (2006). О типовима и стилским особинама дисфемизама и еуфемизама. *Годишњак за српски језик и књижевност*, 20(8), 193–226.

- Ковшова, М. Л. (2007). *Семантика и прагматика эвфемизмов*. Москва: Гнозис.
- Матијашевић, Ј. (2019). Еуфемизми и синонимија. У Васић, В., & Стефановић, М. (уред.), *Дериватолошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика* (стр. 194–203). Нови Сад: Филозофски факултет.
- Мирић, Д. (2007). О статусе категорије смягчения в русском языке. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 32, 355–364.
- Москвин, В. П. (2007). *Выразительные средства современной русской речи. Тропы и фигуры*. Ростов-на-Дону: Феникс.
- Ристић, С. (2002). Актуелни аспекти експресивизације и еуфемизације у савременом српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 30(1), 167–178.
- Сеничкина, Е. П. (2022). *Эвфемизмы русского языка. Спецкурс*. Москва: Издательство «Флинта».
- СТИЈОВИЋ, Р. (1983). Префиксација придева у српскохрватском књижевном језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 26(1), 99–130.
- Стојановић, М. (2021). Еуфемизми и њихова обрада у савременим речницима српског језика. У Ристић, С., Лазевић Коњик, И., & Ивановић, Н. (уред.), *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема* (стр. 223–238). Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Шмелёв, Д. Н. (1977). *Современный русский язык. Лексика*. Москва: «Просвещение».

Nataša N. Kozomora

## ABOUT EUPHEMISMS IN THE RUSSIAN AND SERBIAN PRESS

## Summary

This paper deals with euphemisms in Russian and Serbian. The selected material from the Russian and Serbian press is used to establish their formal-linguistic and lexical-semantic features. The contrastive method is applied in order to determine the similarities and differences in the process of euphemization in the two languages. The theoretical framework is represented by research on euphemisms, primarily by E. P. Senickina, as well as V. P. Moskvin, D. N. Shmel'jov, L. P. Krisin et al. It has been established that the means for teaching euphemisms belong to all language levels, such as morphological, lexical, syntactic and stylistic means. Also, it has been established that euphemisms are often characteristic of social areas such as politics, diplomacy, wars and conflicts between states, crime and other illegal activities, issues related to sensitive categories of the population, such as the position of women, children, existentially endangered population, elderly population, etc. The analysis showed that the means for building euphemisms are very similar in Russian and Serbian and so are the thematic areas in which they are most often used. The differences occur mostly on the morphological level because the use of

affixes, primarily the prefix *ne-*, in order to soften the meaning, which is more typical of the Russian language than of Serbian.

*Key words:* euphemisms, Russian language, Serbian language, formal linguistic features, semantic feature

Бојан Р. Рајевић  
Универзитет у Новом Саду  
Филозофски факултет  
Студент докторских студија  
bojanrjv@gmail.com

УДК: 821.163.41.09 Pavić M.  
821.161.1.09 Puškin A. S.  
doi: 10.19090/zjik.2023.103-115  
оригинални научни рад

## ПАВИЋ И ПУШКИН: АСПЕКТИ ПОЕТИЧКИХ СРОДНОСТИ<sup>1</sup>

*САЖЕТАК:* У раду се полази од више околности које доводе у везу стваралачке опусе Милорада Павића и Александра Сергејевича Пушкина. Павић је преводилац Пушкина, приређивач његових дјела, пише есеје о њему, као и предговоре његовим књигама, Пушкин се појављује као јунак у Павићевој прози, али не само он, већ и људи из Пушкиновог окружења, као и Пушкинов афрички прајед и ликови из Пушкинових дјела истовремено постоје и као јунаци у Павићевом свијету. Павићева опсесија Пушкином одразила се и на сâму структуру његове прозе, па се у Павићевом дјелу дају сагледати бројне поетичке сродности са руским писцем. Сродности се у раду анализирају кроз различите аспекте и то: однос према жанру, однос према читаоцу, однос према тексту, однос стварности и фикције, однос према игри, коцки, картама, картању, гатању, енциклопедичности.

*Кључне ријечи:* Павић, Пушкин, енциклопедичност, стварност, фикција, читалац, игра

У стваралачком опусу Милорада Павића тешко је не примијетити постојање извјесне опсеједнутости руским писцем, Александром Сергејевичем Пушкином, и његовим дјелом. О постојању те опсесије не свједочи само Павићев преводилачки рад (осим роман у стиховима *Евгеније Оњегин*, Павић преводи Пушкинову поезију, прозу, драме), есеји („Захарије Орфелин, један писац из Пушкинове библиотеке“; „Орфелин и Пушкин“; „Пушкинове ‘српске песме’“; „Једна Змајева позајмица из Пушкина“), већ и снажно присуство Пушкина, али и других ликова из његовог најближег окружења (Амалија Ризнић, Пушкинов прајед по мајци нпр.) у Павићевом прозном дјелу. Романескна прича у *Уникату* је у знаку Александра Сергејевича Пушкина (Марићевећ Балаћ 2016: 129), а затичемо га и у наслову приче „Принц Фердинанд чита Пушкина“. Колико му је Пушкин важан, говори и чињеница да је присутан и у Павићевим аутопоетичким

<sup>1</sup> Рад је проистекао из семинарског рада „Павић и Пушкин“, насталог на курсу Павић, на докторским студијама студијског програма Језик и књижевност, Филозофски факултет Нови Сад, 2022. године.